

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

НЕДЈЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 36.

НА ЦЕТИЊУ, У ПОНЕДЈЕЉНИК 24. ДЕКЕМБРА (5. ПРОСИНЦА) 1873.

ГОДИНА I.

„ГЛАС ЦРНОГОРЦА“ излази један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. 6; по год. 3; четврт год. 1. 50. и. За СРБИЈУ г. 7; по г. 3. 50.; четврт 1. 75. и. За све друге земље год. 8, по год. 4; четврт год. 2. За остале плаћа се за ред 5 новчића. Предплата и све наручбине шиљу се администрацији, а дописи уредништву на Цетиње.

ЧИТАОЦИМА.

Свршава се година. Молимо свакојега претплатника нашега, који нам још што дугује од ове године, да нам дуг свој што прије измири. Дуга има и од прошле године, па би велика незгода била, да још и овогодишње рачуне преносимо у нову годину. Сувише, то би била штета, коју ми не можемо подносити. За то очекујемо од пријатеља овога листа којих се овотиче, да ће се час прије одазвати позиву нашем.

Позивамо у исто вријеме на претплату за идућу годину. Молимо свакога да с претплатом похита, јер листа никоме, ко на вријеме не претплати, шиљати нећемо. Признанице су већ штампане, које ћемо послати сваком претплатнику или правце или преко г. г. скупљача. По њима знаће сваки и кад претплата истиче, па ће моћи на вријеме поновити је.

Цијена је означена на челу листа. Нарочито молимо да се писма с новцима шиљу једино администрацији, исто тако рекламације, а само дописи и друга писма уредништву.

Уредништво.

НА БАДЊИДАН.

У овом последњем овогодишњем листу и поздрављамо Божић читаоцима нашијема и праштамо се са годином овом, која ће до који дан прећи у прошлост безкрајну.

И данашњи дан и дан последњи од ове године у стању су да јако пробуде осјећање свакојега родољуба.

Не само што је Божић нама најљепши, најсвечанији и најрадоснији празник, него освитак Божића вазда нас силно гјећа на ону бадњанску ноћ прије два вијека, мање десетину, двије године, када су Црногорци на позив владике Данила Петровића сложено и у исти час устали на све стране у милој отаџбини својој и све домаће Турке поубијали и рашће рали а заостале покристили.

У час када се родио спас рода људскога, у исти час била је спашена Црна Гора. Од некрста који је грозио да поплави Црну Гору, а тијем да покори и притисне и последњи слободни и независни остатак старе велике српске државе, спасао је одважни владика Данило са својим јунацима, спомена вјечнога, а тијем спасао и данашњу узданицу још робујућега Српства.

То је догађај јединствен и величанствен, којег спомен испуњује нас осјећањем сладости дјавне, и дивљењем према ономе пожртвовању и одважности, и поштовањем према онијем борцима.

А година, која је на измаку? И она ће оставити у нама јако осјећање.

Страни листови рећи ће у својим исправним чланцима о њој: Она је минула без великијех потресујућих догађаја; лијепи мир повољни за културни развитак народах владао је непрестано.

А ми? И ми би имали да покажемо више и великијех успјеха у народу нашем т. ј. у слободним и независнијем дјеловима његовијем, на пољу просвјетном, материјалном, па и политичном. И првом приликом говорићемо о њима. Али све то није она наша жеља, с којом од Косова сваку годину наступамо и опет се са сваком обезнађеним растајемо. И ова година оставља нас са истом жалости на њу.

Она мину без великијех потресујућих догађаја — а ми смо баш жељели таков догађај који би потресао и стресао окове са браће наше. Лијепи је мир у њој владао, — али нама од њега помоћи није: користи, које су други народи од њега имали, ми не можемо имати, јер је све мање наше још у рукама непријатељским.

Година, која се спрема да нас остави, није нас непосредно примакла жељеном циљу нашем. По опет, што и напријед рекосмо, у њој смо постигли и зачели неке успјехе, који сви скупа стављају нас у бољи положај, и отварају нам изглед на скорију будућност. То је унутрашња јачина и спољашњи углед наш. Ни у тежим часовима малодушност није овлађивала с нама, а данас је са свијем умјестно и оправдљиво надање наше, да није далеко вријеме, кад ће се Српство подићи на све стране као оно на Бадње вече Црногорци под владиком Данилом, и славити општу побједу.

С том жељом, коју нам увјерење кријепи, поздрављамо Божић роду свом; ову годину нека спокојно испрати, нову веселије дочека, и, Боже дај! да је проведе задовољније, и успјешније, кријепећи се снагом излазећега срца слободе и јединства свога.

ИСТОЧНА ПОЛИТИКА АУСТРИЈЕ.

Источно питање, које би се иначе питањем опстанка Угарске у Јевропи назвати могло, од вазда је било и за Аустрију животна питање. У вријеме оно, кад су још ратничке чорде турскијех султана нападачи биле, садашње земље аустријске монархије бијаху најпрво изложене освојачком Османлији. Треба се сјетити само опсаде Беча у два маха (1626 и 1687) од Турака и тога, да је у Угарској за 150 година турски паша владао, па ће свак виђети, да је хабсбуршка монархија одмах по постанку своје била у великој опасности од Турске.

Од онога времена наравно да су се околности јако измјениле. Турци су сузбијени из офензиве у дифензиву, т. ј. престали бити нападачи и морали су тек да се бране, и напошљедку дошли су до тога, да је и сама власт њихова у Јевропи постала сумњива, а то питање зове се у новије вријеме источним питањем.

Сад ваља Аустрија да се ријеша, прво: да ли стоји у њеном интересу, да се Турска у Јевропи и даље одржи, и друго, у случају да јој до тога није стадо, каква би политичка промјена у јевропској Турској њенијем интересима најбоље одговарала. Ето у томе се састоји цјела источна политика Аустрије.

Што се тиче првога питања, ми би само потсјетили на познати чланак у „Аугсб. алгеи. Цтг.“. Ње са свијем кратко каже: „Аустрија није у стању Турску одржати“. Овијем ријечима исказана је сва истина. А ако под руковођењем Андрашијевим аустријска спољна политика и сад још тежи за одржањем Турске, те не треба забравити, да данас мјесто Метернихове начелне политике влада чисто политика интереса, и да само остаје питање у чијем интересу то бива. Заједничко угњетавање славенскијех племена може бити свега међусобнијех интереса између Турака и Мађара, али да то иде у прилог правим интересима хабсбуршко-аустријске монархије, то је наравно друго питање, но ни оно напошљедку немјења ништа факт, да моћ Аустрије не може одржати Турску. Слободно се може узети, да је то ствар чиста и забачена, и да у источној по-

литици Аустрије још само о другој тачки разговора бити може.

А из ње излази са свијем јасно, да је ријешење источног питања за Аустрију сад више него икада одлучно и за њезин опстанак.

У новије вријеме с пунијех правих прашавао се, да је свјетско-историјска мисија Аустрије и њено право на опстанак у томе, да она има да посредује за мирни и сложни заједнички живот различнијех народа, који се укршавају на њеној области. Важност такве мисије не може се порицати у нашем вјеку, гдје хуманитарност све више завлађује. Па ипак она нађе једног жестоког противника у новом Бисмарковом њемачком царству, које ону свјетско-историјску мисију Аустрији не признаје, а тијем наравно пориче јој и право на опстанак. Ослањајући се на своју силу као да хоће њемачко царство да ради са свијем по оној максими, коју је Бисмарк недавно о катolicима казао: „они би дошли до тога, да попишу државу рашире по цијеломе свијету, гдје само један католик живи“. Јер шта значи друго она њемачка ријеч: „Јевропски исток може само помоћу њемачке културе јевропској образованости повраћен бити“? С тијем је доста јасно речено, да је Бисмарку ријешење источног питања исто што питање германизације и, помоћу исте, раширења њемачке власти до ушћа Дунава. Да ту цијељ постигне, мора наравно прво свега Аустрију са свијем германизирати, како би послје она могла, да и Германизацију а својом њемачку владу даље на исток носи. Пристане ли Аустрија на то, и дође ли до тога, да она својом источном политиком послужи Бисмарковим плановима о великом њемачком царству, онда то не значи ништа друго, него да се она сама одрекла своје свјетско-историјске мисије, да сама напушта своје право на опстанак и ушљед тога да ће морати заћи у велико-њемачком будућем царству.

Но веселила Аустрија има још и један други пут, да самостално допринесе ријешењу источнога питања, а тај пут не води је у Берлин, него у Петроград. У споразумљењу с Русијом може Аустрија источно питање привести таком ријешењу, које не само неће бити опасно за опстанак њезин, него на против могло би је утврдити. Русија неће освојења у Јевропској Турској, а ни Аустрија не треба да то тамо тражи. Али под егидом обеју држава могле би се образовати тамо хришћанске државе, под њиховом заштитом оне би се у јевропском духу могле развити, а да не буду германизоване. Аустрија треба да буде искрени пријатељ Румунији, Србији и Црној Гори и кад нестане досадањега неповјерења према њој, и њеној трговини, онда би ласно било истиснути свакога другог из тих земаља.

Наравно да би у том случају морала се унутрашња политика Аустрије промјенити. Аустрија би се морала сјетити своје свјетско-историјске мисије, те на својој застави написати једнако право за све народе и мир међу свима народима.

Од порусења неби се имала бојати, кад је један пут избјегла опасност пољемчења, а свој опстанак јако би утврдила, кад би на овај начин и у интересу праве људске културе и чисте човјечности порадила на рјешењу источног питања.

(„Политик“).

ИЗЛОЖБА БЕЧКА 1873.

III.

ФРАНЦУСКА И КОЛОНИЈЕ.

Изложба вароши Париза бијаше смјештена у другој сјеверној дворани француског одјељења. Њу је уредила о свом трошку сама варош и то ју је тако уредила и снабдјела са свачим а особито се уијетничким радом, да јој нијеси скоро могао паранаћи у палати овој.

Изложба града Париза — бијаше изложба у младој. Тим велим, да сам доста обиљежио значај њези. Ту имасмо Париз пред очима, какав његда бијаше и какав ће јоште бити, ту га пред очима имасмо не само као главни град француске државе, већ као и средиште народне, као средиште умјетности и науке, као инкарнацију духа, свјетли, снаге и величине француског народа.

На збиља необичним је осјећајима човек ступајући морао у ову изложбу, узбуђеним чувствима морао је погледати около себе и видети — читаву повјестницу. Да, повјестницу од вјекова, повјестницу као што ју већели скоро наћи у других градова, повјестницу читавог народа, јер Француска и Париз неодојани су, па тако и повјестнице њихове, једно без другог као да не може остати, једно је у друго срађено и као да је право казао велики пјесник Њеки :

„Париз је срце у тјелу француском, истргни срце из тјела, па шта је тјело онда? А шта је и срце без тјела“?

Улазимо у дворану изложбени. По патосу прострети скуповани њилими, о зиду дивни гоблени. Куда год око бацаш, свуда умјетност те умјетност. По столовима слике и фотографије париских зграда, у шкрињама књиге и скупови, о зиду дивне слике првих париских живописаца, са краја дворане силне статује, производи француских кипорезаца садашњости и прошлости. А горе о зиду слика Паризије искићена вјенцима и црјењем, у рукама јој грб варошки: „лађа у тробојном пољу“ а на глави јој грађанска круна.

Слике показују нам највеће и најљепше зграде Париза. Ено нова варошка кућа, ено црква свете тројице у византијском стилу, цркве св. Амвросија и св. Јосифа, што их је издвојио чувени архитекта Баљу. Ако даље пођемо видићемо ново водвињ-позориште и цркву св. Бернарда, што их створи гласовити Мањ, студенац, што га створи Давиуд, палату министарства правосудја што ће ју извести немари Дик, Доми и Доме, пројекти варошке куће што га начинише архитекти Баљу и Деперт. Даље опет видети су дивне зграде: палата трговачког суда, велики завод, касарна Сите, медицинско велеучилиште, Сорбона или ти велики универзитет, школске зграде варошких лицеја и колегија, нови орфеум Давиуда, Шателе позориште и Comedie francaise опет пројекти истог Давиуда.

На главноме је мјесту изложена карта данашњег Париза а према њојзи стара мапа Париза, какав бијаше год. 1540.

Толико о главној дворани, која нам је изнашла пред очи Париз умјетности. А сада дај да гледамо Париз науке и школе, трговине и ридности. Лијево прва дворана како напустимо дворану за умјетности испуњена је разним технонаучним справама и моделима, лађама, каналима, мостовима и са сто другим сличним стварима. Ово је изложба управе париског друштва грађевина.

Изложене карте уче нас начин, како је Париз канализован, изложени модели уче нас опет како се ти канали чисте. Други предмети, који нас привлаче к себи јесу: Регулисање ријеке Сени, газометри париских продукција и употреба газа у Паризу, париске улице и железнице, машине за чишћење канала париских и улица његових и најпослије париски студени.

Трећа дворана изнаша пред нас у читавој слици јавни рад, школу и привреду париску. У једном је одјелењу само наука и школа заступљена. Многи модели показују нам: пучке и радничке школе и уредбе њихове, привредне и умјетне школе. Изложене су многе и разне збирке школских и научних справа и доста школских књижица. Најљепши бијаше модел кипорешке школе Лекена, у којој се изучавају кипоресци. Дале још ове предмете да наведем што бијашу изложени у 3. дворани париских одјелења. То су: модел париских болница (прво мјесто заузима познати Хотел де Дије) модели радничких кућа и разних радничких завода, модели сиротњских кућа и других добротинских завода, и најзад изложба париског статистичког бироа.

Париских школа за мушку и женску дјецу има у Паризу до 125, а у тим се школама изучава око 70.000 дјеце. За малу дјецу постоје такође заводи и школе. Број ових завода износи до близу 100 и више а дјеце у њима имаде око 20.000. Речени заводи издржавају се трошком варошким а осим тога има још сила других школа и завода, који су у рукама или животних људи, или државе или пак попова. Од виших школа ваља да наведем више пучке школе за мушку и женску дје-

цу, лицеји, гимназије и колеџије; а велике су школе ово париског свучилишта: Сорбона (Sorbonne) (ову је велику школу основао Робер Сорбон г. 1253); правна школа (Faculté de droit); медицинска школа (Ecole de medecin) и апотекарска академија; даље виша нормална за изучавање гимназијских учитеља, централна техничка и индустријска школа, рудокопна и грађевинска школа, географична и најзад школа за умјетности.

Највиши научни завод такозвани француски институт има сједиште своје у Паризу. Он се састоји из 5 разних академија, од којих се свака другом науком бавља а наиме: филологијом и повјестницом, естетиком и филозофијом, математичним наукама, лијепом књижевношћу и умјетношћу. Чланови академија тих вуку годишњу плату у износу 1500 франака.

Није нужно да тек наведем, како је Париз уредио и средиште француске велендустрије и трговине. Читаоцу који је пажљиво пратио пређашња писма моја, том без сумње да је у очи пало, да Париз у свему и свачему у првом реду пак на пољу велендустрије најзпатнију управ прву улогу игра.

Ево доказа у бројевима.

Париз продукује годишње:

Еспапа, као обуће и покућства скоро 800 мил. фр., тако званог париског галант. еспапа 336 а мануфактурски производи износи 360 мил. фр. Ово су грдни бројеви а не смијемо заборавити да ти бројеви од године на годину расту.

Што се саме вароши и општине тиче то ми ваља споменути да број становника износи до близу 2 милиона, а да је према томе числу буџет варошки овако удешен:

Прима се годишње од прилике до 150 мил. фр. Издаје се „ „ „ 160 „ „

Париз био је за вријеме Римљана као њеки градић. Римљани знали су за њега и они га назову први Lutetia Parisorum а последије Civitas Parisorum. Повјестница варошка казује нам да је г. 358 у Паризу већ било римских становника (понајвише насељеника) и да је у то доба сграђен у Паризу први амфитеатар.

У Паризу становаше у њеко вријеме и римски цареве а за вријеме народнога сељења римски се елеменат вазда губио док најзад сила Римљана са свим не ослаби. Последњи најјесник римски, који сједиште своје у Паризу имађаше био је Сиагрије кога су Франки побједили. Клодевиј пошто је сву Француску и добри дио данашње Њемачке себи покорио пресели се из Тура, гдје је до тога времена престоловао у Паризу и од тога времена може се Париз веће сматрати као главни град Француске, која је баш у то вријеме постајала. То бјеше 508 год.

Хилвеберт саградио је чувену цркву „Потрдам“. Карло велики много се побринуо око напретка Париза а још већма француски краљ Хиго Капет, који је 987 год. свечано прогласио Париз престолницом француске краљевине. У то доба подизаше се у Паризу многе школе и то скоро све на једном мјесту. Отуд доби онај дво вароши, у коме се школе налазаху и у коме научњаци становаху и данас још бар по већем дјелу станују Quartier latin.

1034 г. Париз погорни бјеше, но на скоро се за тим опет подиже, а у вријеме краља Филипа Августа налазимо га утврђеног. Људевит свети краљ француски дао је Паризу многе привилегије. Тада тек започе трговина цвјетати, те је у вријеме Филипа Валонског у Паризу био читав низ знатних а богатих трговаца. У то доба имао је Париз 15000 становника.

1370 саграђена би страховита бастилја, која је стољењима свједок била најжалоснијим појавима у повјестници француској, док јој најпослије велика револуција француска крајем пређашњег стољења не даде смртни ударац.

У половини 15 вијека бројио је Париз веће 30000 становника. 1470 основана је прва књигопечатња у Сорбони, о којој сам у предњем нисму већ говорио. За вријеме владавине Фрање I. брзо се подиже трговинска обртност у Паризу. Умјетност у то се доба већ поче пресељавати из Италије у Француску. Г. 1574 одпочело се грађењем Тиљерија. 1622 довршена би зграда Сорбона и Академије.

Под Људевитом XIV. пак поче се Париз тако развијати, да је за најкраће вријеме прстигао био све вароши јевропске. У то вријеме пада цвјетање француске велендустрије. Париз сам доби онај вид, кога данас јоште имаде. Он доби 80 нових улица, 3 највеће пијаце, тако Валдом, — Виктоар и Лувр пијацу и булеваре.

За вријеме Људевита XIV. дакле положен би темељ данашњем Паризу, који не само да је велики у умјетностима, у науци, у раду, и трговини и у обртности, већ који је велики и у родољубљу. Незаборавимо оно доба, када је непријатељ француског народа већ у земљу унишао био и све себи покорио, када је готово сва војска француска изгубљена била или потрпа или у роцству, незаборавимо како је Париз тада, за кога говорише да је мекушцем постао, како се тај исти Париз обукао у ратну хаљину и како је — глад, болест и сваку невољу трпећи — јуначки се борио, док се непријатељ са свију страна пред Париз слегао био.

Данашњи владари у Француској, несретње монархисте боје га се, не иду у Париз. Они се боје родољубља његовог!

У Бечу, 9. Декембра 1873.

Тодор Стефановић Вилоски.

ДОГАЂАЈИ У СВИЈЕТУ.

Из Француске нема никаквијех важнијех вјести. Базена су отпратили у њетово заточење, па сад се стишава и граја, која се иза његове о суде била дигла. Монархисте сплеткаре непрестано, влада их гледа и пушта и само жали, што још не смије јавно и одсудно да им помогне да дођу до цијељи. А томе часу они се нада и мал да нема разлога да се нада, јер новим мјерама мало по мало све више одузима републиканцима мах, а ови су све једнако уздржљиви и неодважни.

Ако влада француска не таји да јој дома није мила република, ипак хоће да се покаже наклоњена и правична републици шпањској. На пограничне начелнике издала је она наредбу, да строго пазе, да се у Шпанију неукрцава никаква помоћ Карлистима. Само је још питање, да ли се неће и покрај ове јавне наредбе потајно пропуштати помоћ Карлистима. У осталом републици у Шпанаји као да освоји љепши дани. Кастеларова влада задобија повјерење и у иностранству. Поуздано се јавља, да ће стране силе договорно брзијех дана признати шпанску републику. Шта више ради се о шпањском зајму од 200 до 300 милиона франака, који је већ осигуран на лондонској и парижкој пијаци, а као јамство служиће данак од дувана на филипинским острвима. И Карлисте јако су потучени у више потоњијех бојева, а да се и одпор Картагене један пут сломље, влада је ријешила, да појача опсадну војску, те је већ одвежено тамо много топова и муниције и 8000 нове војске.

Њеки парижки листови, нарочито „Голоа“ говоре о њекаком трстанском питању. Веле, да Италија озбиљно мисли, да Трст присвоји. Они представљају ствар тако, као да је Њемачка наклоњена тој тежњи. Шта више „Гол.“ увјерава, да садање оружање у објема земљама навјешћује рат због трстанског питања. На то одговарају „Келн. нов.“ и то по свој прилици по напутку њемачкога посланика у Паризу: „Свак зна, да се Њемачка данас неоружа, него ради само, да свој ратни материјал одржи у добром стању, или да га дотјера, ако неодговара захтјевима времена. (Ово је исто што и „Голоа“ каже. У.) За то она сумњичења незаслужују пажње. А што се тиче у опште „трстанског питања“, мислимо да можемо свакога увјерити, да Њемачка — Италија нека сама за себе говори — никакве планове испод-помаже, који би били управљени против цијелукупности Аустрије“.

Цар њемачки Вилелмо јако је оболно. По берлинским вјестима он се опоравља, али врло споро. Већ више недјеља није изишао из куће. Други јављају, да му није ништа боље и да му се ушљед смрти краљице — удовице Јелисавете стање још погоршало.

— Из Трста пишу прашкој „Политици“ о тамошњем положају Славена према талијанцима. Каже се у чланку како су ови вазда радили, да Славене потајијаве, те им, као народу свако право одрицају. И у последњем засједању тршћанског сабора било је грубијех нападаја на Славене. Талијанци њипаху један за другим да покреку свако право Славенима и њиховом језику у призорју. Њеки Луцате усудио се чак, да рече: „Словенски језик нема цватуће књижевности у опште, а још мање техничке.“ На то му је један домородац одговорио, да су баш једини Славени самостални у својој књижевности, а сви други

вижнији јевропски народи, да су притисали Ерцима, да се под њиховијем закриљем изобразе и развију. „Само Грци и Славени, рече, имају своју производну књижевност, јер само они умједоше пјесме пјевати, а да незнадијаху ни писати ни читати. Тијем хоћу да кажем, да су само два пјесничка народа у Јевропи: грчки и словенски. Грчки и словенски пастири пјевају, пјевајући стварају, а не понављају ништа туђе. У нас је само народно пјевање класично, оно нам даје не само језик него и стих, слике, дух. Кад би ваши италијански главни пјесници мртви били (т. ј. дјела њихова) — ће би била књжевност ваша? А да наша пјесма престане, морао би нестати један народ од 100 милиона.

И подпредсједник Хермет, који се из интереса поталијанско, ужасно се осрамотио овом приликом, кад се толико заборавио, да изусти: „У педесет година овдје неће бити Словена и језик њихов би ће заборављен.“ Но грдио ће се преварити тај пророк. Приморски Словени преживили су римско и византијско господарство, сеобу народа, њемачку самовласт, млетачке узурпације, и нијесу заборавили свога језика, па ће доиста преживјети притисак тршћанске муниципије, Талијанашима могу се са свијем умјесно довикнути знамените ријечи Палацкове: „Ви сте будале! хоће те слободу, а пеће те ни пошто право и правичност!“

Тежње талијанаша, који сада имају моћ у рукама, познате су. И сама влада треба да се стара, да спречи уздигнуће ове странке. Влада мора штитити право Славена, премда се талијанашки планови морају сломити о челичност природе Словена и о њихову љубав према својој народности.“

Загребачке „Народ. нов.“ пишу о радњи сабора, који се 11. о. м. опет састао:

Поред закона о задругах разправит ће сабор у овим сједницама јоште законске основе: о одговорности владе, о извршавању судачке власти и о одговорности судца. Није нам јоште познат садржај ових трију законских основа, али мислимо, да се неварамо о начелима, на којима су оне основане. Што се прве основе тиче, сам њезин наслов каже, да ће она донијети подпуна јамства за уставну владавину у Хрватској. Дочим у Цислајтанији недопуштају ни говора о том, да би се намјестници појединих земаља учинили учинили сабору бити ће по тој законској основи одговоран не само бан као глава земље, ван и сваки поједини начелник одјела. Њег. преузвишеност бан Иван Мажуранић пружа дакле законом о одговорности владе више, него што смо се до пред кратко вријеме смјели и надати, да би се могло извести. Јер одговорност одјелних начелниках — стари поступак народне странке — нема само политичку ван у једно и велику државоправну важност. Кад се одјелни начелници учине сабору одговорним, они ће се само по плаћи и по имену разликовати од министара у уставним земљама. Ми ће мо о овој важној основи, која положај бана несамо неслаби, ван га у супрот утврђује, проговорити обшпрније оном приликом, када нам она буде у читаву садржају позната.

Законске основе о извршавању судачке власти и о одговорности судца прибавит ће нашем судству потребиту неодвисност и поузданост. Мислимо, да ове основе потјечу из пера незаборављенога Максе Прице, а како је славне успомене покојник судјеловао у повјеренству, које је донијело предлоге за уређење правосуђа у војној Крајини, ове основе за цијело ће се наслањати на односне крајинске законе. Тиме ће с наше стране бити учињен знаменит корак ближе к сједињену Крајине са Хрватском.

Разправив овдје споменуте четири законске основе, сабор ће донијети земљи божињицу, од од које љепше и драгоцјеније неможе бити.“

Д О П И С И

С РИЈЕКЕ ЦРНОЈЕВИЋА, 19. Дек. — Једна од најглавнијих чињеница за добар развитак трговине, то је добра комуникација. Гдје тога нема, ту ма какве удесне прилике биле, трговачки живот не може се развити и сваки час показују се сметње и неприлике како онијема што продају, тако исто и купцима. Ова истина најјасније се показује овде код нас, поред свега сретнога положаја кога Ријека заузима.

Ријека Црнојевића, то је од вазда пазарно мјесто и у право као њека евеза међу Гурском и Аустријом на овоме крају, или боље рећи: ме-

ђу Котором и Будвом с једне, а Скадром и Подгорицом с друге стране. Кад се путник деси суботом на Ријеци, т. ј. у дан пазарни, ту ће наћи свијета од свијех овијех крајевах: ту су Црногорци из Катунске, Љешанске, Ријечке и Црничке пахије, па и из другијех крајева Црне Горе; ту Приморци, Зећани, Арбанаси; ту су на пазару измијешани мухамедовци и латини са православињема. То трговини и трговачком раду ништа не смета. Свако свршује своје послове слободно и мирно, као што се само желити може.

Као што је речено, Ријека је од вазда по своме положају мјесто пазарно, но овај садањи јачи трговачки живот скочио је ову потоњу десетину година како су престали ратови или племенске зајевнице са оближњим Турцима. Кад су већ такве околности — боље је да рад и трговина цвјета и напредује. Али куд и камо би ријечка трговина скочила да су свезе за саобраћај боље. Све оно што се на Ријеку донесе или понесе, ако је сувопутно, то се носи у бремена на рамену или догна на коњу или мазги, ако ли је пак воденијем путем, ту су мађе мађе или више, но и најбоље неспособне у вријеме јаче непогоде држати свезу међу Ријеком и мјестима на скадајском блату без велике опасности. То је поглавити узрок који смета живљем развитку наше трговине.

Одавна је била ријеч пуштена и поговарало се да ће књаз добавити један или два мања параброда, који би имали држати редовну трговачку свезу међу Ријеком и Скадром. Ми смо се томе пунијем правом и разлогом радовали, што би такви један или више параброда много користи допринио нашој трговачкој радњи. Па ево сад ће да се испуни то наше падање, јер за који дан стићи ће амо један такви парабродити. Он ће имати осим осталог, како чујемо, да превукује гору за фабрику дрва која се овде подиже, о чему ћу вам други пут писати.

Сувопутни саобраћај, колски пут надамо се да ће се најдаље за двије-три године довршити и подпуно свеза са Котором постићи. Од колике ће користи за нас и сву околину то бити, није потреба ни говорити.

Лов укљева (скоранаца) већ је у велико почео. До сад се могло уловити преко двјеста милијара. Сви су изгледи да ће овогодишњи лов бити јако добар, јер је и роба која се до сад уловила добра као икада, па се надамо и добром пролазишту.

Из ТРЕБИЊА, 10. Декембра. — Ако из овога окрајка камените Херцеговине немам вам ништа честитог или важнога јавити, ано кадикад има по њекоја ситпарија, о којима се — то знам — не бави ваш поносити лист, али може бити да ће се у њему и овоме допису наћи његов мјеста да се у врсти.

Пошто је престала говеђа куга, и пошто је отегнуло папке неколико стотина ситног ајвана од црквице због необичне суше, настаје сад грозећа мука и сиромашни народ незнајући како ће ову зиму без хљеба преметнути. Ко има ајвана опрости ће се ш њиме за увијек, а ко има два вола бити ће срећан ако му један у јарму остане. Срећа те се нашло неколико душевни трговца који давају у вересију до новог српа по 10. талијера товар. Срећа рекох за то што глдан не пита „пошто је“, него има ли?

Ко је пролетос главио свадбу за ову прошлу јесен, претурине је сви од љуте невоље до претље згоде, осим наши херцеговачки бегова. Ономадне смо овђе виђели лијепу киту сватова бега Љубовића из Невесиња за унуку оглашеног раметли Асан-бега Ресулбеговића. Ту се имало шта виђети од зорни сватова и бијесни хатова; чаршија наша у коњску пјену огрезну, а од бахата се потресоме рафи и долафи; пуцњава из кубура, па пјевање и: чауш викну даулапа рикну, загуши забленуту свјетлну. Кад је свако ко очи има гледао морао сам и ја, и учини ми се да ови сватови није су били горији од оних Суља барјактара кад је женио сина са унуком с Обода кадном. Шта је и мени па свакоме најмиље било виђети на једнога свата (казаше ми да је сватовски катана) који имаше „токе на канате“ јошт до данас у народним пјесмама не чувене као п. п. оне „двоје слите а треће савите.“ Крила ови прастари тока прелазили су му рамена по највишу пед чојечку, сребрне па по злаћене, а о прсима некакве тинприке те му одкуцкују као да су прапорци. Казаше ми да су ово старинске токе сватова беговски, а коване од Беглер бега Љубовића (који се ако се не варам спомиње у

књизи „Лажни цар Шћепан мали“) у Млотко за боцу дуката. Свакоме је за дивно чудо било што овакови сватови не имаху барјака као што свуда по овим крајевима и турски и ришћански сватови обичавају. Многи од сваке руке нагађају а малиња погађају.

Чулисте ја мислим како је у Травнику дошао нови мутесариф Нафиз паша, син нашега незаборављеног Али паше Ризванбеговића (Сточевића ала раметиле!) До данас нијесмо ништа могли о њему злого ни доброга чути, па за то и незнамо оће ли сличити раметли бабу, али ће ударит браздом Божијег шеријата и царског кануна. Ако буде истина што Решага каже доћи ће по дрнду сватови. Знамо то да је довео собом из Арабистана десетак анума под ферепом, ама нико не зна по чистини колико су му жене, колике робинје, и колике измећарице. Најбоље је погодио Горски Вијенац: коран му је што му срце жуди, што не жуди у коран не пише.

О. КОТОР, 16. Декембра. — Надам се, да ће то славно и непристрасно уредништво дати мјеста овим којим редцима у велицењем свом листу, и прем да су са свим просто састављени, опет су потпуно истинити, и на ово ме је изазвао онај допис од 29 п. м. из овог мјеста те је печатан у 33 броју овог листа. Прије свега морам казати да је све истинито оно, те је г. дописник доставио т. ј. да је садашње опћинско управитељство од способни особа, или морам додати да показују слабо енергије, што је баш најпотребније да буду за ово мјесто, најпаче пак г. начелник и друга три стара потврђена присједника. Они, иначе честити и свакога поштовања достојни људи, много се обзиру на то, да се с киме не мразе. А тим начином тешко се може доскочити многим потребама овог мјеста. Кажем и ја као што је исти г. дописник казао, да не треба гледати никоме у брк, већ за сваку и најмању погрешку, ма над ким било изрећи савјесну осуду, а такви погрешака бива непрестано од стране овдашњи познати скитача, и баш је казао добро поштовани уредник, на свршетку истог дописа, да је баш дужно опћинско управитељство, тражити код суда лијека против настрјаја ових поманних скитача, а они није су талијомани већ су домаћи изроди и придошлице од које куда да им се праве домовине и незна. Па би требало да се час пре уреди посао о живежу, забрањујући препродавцима да закупују било мање или више ствари те их у пазарне дневи из околине донесу на продају, т. ј. оћу да кажем нек се барем до пола дневи најпре послужи грађанство, па затим ако би што преостало, нек тадер препродавци закупе. — Жао би ми било да, било ја или ко други буде принужден чеће на јавност износити занемарење и погрешке часнога опћинског управитељства, за то би било желити да се дадну озбиљном раду. —

А сад, што исти г. дописник достави о овдашњем бившем судијом пресједнику г. Паладину, и о неким овдашњим судијским чиновницима. оно је све чиста истина, па и ја душевно сво потврђујем, да само то мора додати, да смо већ осјетили неки страх, сумњајући да ли ће мо сретњи бити са садашњим новим предсједником г. Фрари-ом, а та нам је сумња придошла, једино због тога, њега у прве дневи гледасмо вазда прудружена са тајником Матковићем, нашим највишим непријатељом, и Бог може дати, да овај несретник — говоримо Матковићу — прије или касње непроузрокује гдани посљедица. — Гле илемо да видимо како ће нам бити са часним г. пресједником Фрари-ом, које га ће мо толкми више уважавати, ако буде правичан са сваки једнако, а уз то енергичал са својима подложним чиновницима, и са дневничарима, а то је, да се извап своја званничних послова, у друге послове немећу. — И као што је г. дописник право казао о тајнику Матковићу тако је исто казао право и о судијку Ђелчићу, да је са свим неправичан у осудама против нашијема, и да може свако још боље упознати његову неправичност, јављам како баш ових прошли дана један наш сиромашак би осуђен на 6. дана тамнице, само за то, што пролазећи мимо њега два овдашњи познати скитача рекоше му: „Славо,“ а он њима: „Аутономи,“ а у тај мах природа га нагна те испусти у вјетар, па за то само ови два ниткова, са слободом те им је дато, поћоше и доставише то реченом судијку Ђелчићу и тун скрочише лажни процес тако, да овај наш јадни сиромашак би осуђен на 6. дана тамнице; али се је овај апе-

лирао на правичнији суд у Задар, и нада се да ће га ослободити. — Ме смо међу истих несретних у овом погледу и због тога, ће немамо у ово мјесто једног нашег ваљаног одвјетника, да нас у овакве послове заштићује и по правично брани, јер држимо, кад би смо једно такво лице имали, неби неки од речени судника са лакошћу неправедну осуду изrekli. Зато дакле ако је итје у овој држави слободан какав одвјетник, разумије се народности, нек се жртвује и нека међу нама дође, а можемо га увјерити да му свој рад међу нама неби штету већ корист прилијо.

Оволико се усудих данас доставити, а имам још и више ствари које ћу вам јавити други пут.

Из ПЈЕВАЉА, 13. Новембра. — Узимај перо са жалошћу у руку, и хитам ви јавити у ваш драгоцијени и поштовани лист, како овђе међу нама једнако падају мевне српске жртве, од Турака силније који једнако туку и бију као што су се научили баш као дивљу животињу ловци што бију и талаче. Тако исто и Мухамедовци своју рају.

У селу Заостром, у окружју пјеваљском, био је један сиромаш Србин, који је у најам се погодио да своју сиромашку ћену препита залогам леба, ал на велику жалост по његову ћену, дођу ноћу Раковићи и Усовићи, те га из својих пиштоља изрешетају, и живот му узму. Нијесам у стању описати жалосно нарицање голе сиротиње, кад су кроз ову варош набегли црном ућумету да јаве и несретну лавију да преставе. Мравци ме кроз тјело обузму и туга ми пане на срце кад помислим на јак жалосне сиротиње. А највише ме пара срце, кад сам видео како се аге и бегови посмјехују жалосној и пукој сиротињи, вичући и заваљујући звјерској браћи: „вајај су прави Турци, и благо њима код свеца Мухамеда, биће прави и први у ценету (рају)“. Кад је несретне робље дошло на ућумет царски, пропиштао је плач и писка, до небеса се чујаше. Но кајмекам са осталијем нећеше ни да саслушају кувавну сиротињу, говорећи им: ајд синктер бре, ово су бунбарећ (свечи) дани, које Турци посте, па шта је штете, ће ви је они факир погнуо, ми не знамо шта се по шуми ради“.

И по томе нареди завтијама, те их истуркају на поље. Ето тако истрагу чини суд турски крштенијем Србима. Двас нејака ћенца Лазарева буде дрвље и камење, просећи од врата до врата, ко ће им удијелити залогам леба, да утоле глад. Оваке сиротиње је препуно по селима и варошима све што је остало гледајући своје родитеље у крвавијем комадима, што падоше од оштрог ножа и пушке, силније зулућара, који на соли и лебу окугале Србе туку. Ето какав живот проводе робујућа браћа међу тирјанима, они немају бијелог дана нити их обасјага сунчана ждрака.

Кога да не потресу ова ужасна недјела крвавијех злотвора, који чине неизказана крвна дјела у Босни и Херцеговини народу српском!

Н О В О С Т И.

ЧЕШКА. — По вјестима из Прага почели су се „стари“ и „млади“, Чеси измиривати.

ХРВАТСКА. — Јован Живковић који је постављен начелником унутрашњих послова, захвало се сабору на председништву, те је на мјесто њега за председника изабран Никола Крстић, а за подпредседника Мирко Хрват. У истој сједници изабрани су још петорица заступника за заједнички сабор.

ШПАНИЈА. — Ако је вјеровати најновијим вјестима, републику шпановску олет срећа на пушта: сав сјевер нагње карлистима.

УГАРСКА. — Заједнички министри гроф Андраш, б. Куп и С. Холдгетан, као и аустријски министри кнез Ауерсперг, б. Претис и витез Херет, дошли су 17. о. м. у Пешту, гдје су под председништвом царевим, држали мјешовиту министарску конференцију о заједничким пословима. Ради се о прорачуну заједничких трошкова за г. 1875. Бечки листови пишу за то, да се ствње војске од 800.000 обори на 600.000. У Угарској би ваљало још већа војску смањити.

СРБИЈА. — Министар унутрашњих послова подио је закон о укидању тјелесне казне, што је скупштина одушевљено примила.

Због познате крађе у војном министарству скупштина је ријешила, да се стави под суд и бивши војени министар Ј. Бели Марковић. Земунски „Грениб.“ јавља, да је исти стављен већ и у затвор. Исти лист јавља, како су осморица скупштинара отишли кнезу са непристојним питањем да им каже, зашто је Ристић отпуштен, кад је народ потпуно повјерење у њега имао. Тај поступак дао је повода изрази, која је открила, да је крагујевачки окружни начелник, који је креатура Ристићева, засновао ту необичну депутацију. Исти начелник збачен је са службе и одмах затворен.

ДАЛМАЦИЈА. — Званичне новине јављају, да се најмесник, барон Родић, прилично ошоравио.

АМЕРИКА. — Сједињене државе признале су, да брод Виргинијус, који су ухватили Кубанци, није имао права посити заставу американску. За то ни Шпанија није морала, по уговору, одати обичну почаст „Виргинијусу“, кад га је повраћала.

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

Позиз на претплату на лист „ПОЗОРИШТЕ“. Доласком позоришне дружине у Нови Сад поставља ево и „Позориште“ свој други тецај, па ће да излази, као и до сада, увјек о дану сваке претставе дакле најмање 16 пута у мјесецу, а ако повчане прилике допусте и чешће.

„Позориште“ замјенује позоришне објаве у Новоме Саду, издаје га управа српског народног позоришта, а уређује га А. Хадић.

Претплата је цијена „Позоришту“ за Нови Сад 40 нов., а на страну 60 нов. а. вр. мјесечно.

Претплата се прима на један мјесец или на више, како је коме угодније.

Претилатни новци шаљу се у Нови Сад члану управног одбора позоришног г. Корнелу Јовановићу, који је из чисте љубави према народном позоришту примио на себе да разашље „Позориште“.

Уредништво.

За овогодишњи Божић изашла је књига „БОЖИЋ“ дар доброј дјечи што ју је наша књижара уредила и издала. Има 64 стране, а садржина је богата и стаје само 10 новчића примјерак.

На 10 примјерака дајемо 1, на 25 примјерака 3, на 50 примјерака 7, на 100, 15 књига приде. Књига се само за готово продаје. Наручбине молимо да се одмах на нас упуте, иначе остаће многе опћине без ове ваљане књиге, те неће моћи своју дјечу образовати књижевним даром, који данашњим даном не треба ни у колици да изостане. Срби и Српкиње, који немају своје дјече употребите јамачно као и до сада ову прилику, да уживају у радости овом књижном награђене сироте дјече.

У Папчеву.

Књижара браће Јовановића.

Од „Читанке за народ“ изашла је из штампе 3.ћа свеска „КАКО ВАЉА ЋУБИТИ“ по К. Кенешују посрбио Ст. В. Поповић. Књига је намјењена српским економима, велика је 4 и по табака и стоји 20 нов. Скупштели 11 по комад. Наручује се за готово или per Post Nachnahme у СТ. В. ПОПОВИЋА, шк. референта у Н. Саду.

Г. г. уписници на књигу „ИСКУСНИ ПОМОДАР“ који су је ради што прије имати, нека нам се изволу што прије пријавити. Ово јавља се с тога, што дјело није могло у своје одређено вријеме изаћи — из њеки непредвиђени узрока: па ако им неби књиге на вријеме и сада стигле или се неће задржати.

Исто тако нека нам се изволу и она господа одозвати с новцима или на Nachnahme — који би есту књигу желели имати. Цијена је 1 ф. а. вр. У Биограду, 1. 1873 НИКОЛА ПАНИЋ, б. поштар.

Пријатељима „ДОМАЊЕ КЊИГЕ“. Два су ме обзира водила, када сам започео „описну анатомију или разудбарство човјечјег тјела“ домаћим

језиком писати, понајприје обзир на струковно називље, које код нас тек у развоју, те ваља обзир на струковну левичку књигу, којом у натов свијех запријека морамо једноч да започнемо, ако хоћемо поље приређивати, на којем да нам даљ струковни рад лагље утјења.

То дјело раздјелио сам на два свеска. Сваки свезак састоји од три књиге. У првом свеску је опис костира, мишића и читуља, у другом опис дрвља, љивчевља и живља.

Дјело ово коли с једнога, толико и с другога обзира, из којег је потекло, имало би доћи у прилог не само код нас левичку, него и народословцу у обће, па и правнику, а напосок сваком пријатељу домаће књиге. Ради присподобе називља занимати ће оно струковњаке и остали славенски грана.

Дотискани од 15 и по табака састојећи први свезак може се наручити непосредно код мене уз готов новац, или уз поузеће. Цијена му је 2 ф. 50 нов.

Подупре ли ме обћинство многобројном наручбом у подмирењу штампарских трошкова, то ћу моћи другу свезку уз јефтинију цијену дати, пошто пис јући то дјело писам з особном копршћу пошом.

Вараждин, мјесеца Новембра 1873.

Д-р АНТЕ ШВАРЦ,
жун. физик.

Р А З Л И Ч Н О С Т И.

(Њемачка морнарица.) До сад је Њемачка имала двије оклопљене фрегате, фрегату „Кронпринц“ и „Фридрих Карл.“ Прва фрегата носи 3404 тона, и иде снагом од 3800 коња, друга носи 3800 тонах а иде снагом од 3500 коњах. Сад ће бити повећана ъемачка флота с три велика брода. Оклопљена фрегата „Борусија“ пуштена је већ у воду, а у Кијелу и Вилхелмсвадену граде се двије фрегате „Гросер Курфирст“ и „Фридрих дер Гросе.“ Ови бродови бит ће већи и јаки од досадањих ъемачких фрегатах, „Гросер Курфирст“ и „Фридрих дер Гросе“ по 4118 тонах, ићи ће снагом од 3500 и бити оклопљен гвожђем, дебелим 6 галацах, дочим су старе двије фрегате биле оклопљене гвожђем од 4 и по палца. На торњевима бит ће оклоп дебео 9 и 11 палацах. Стари бродови имају по шестнајест топовах, који бацају зрње од 200 фунти: на нове бродове доћи ће по четири топа за зрње од 450 фунтих и четири топа за зрње од 200 фунтих. Осим фрегата гради се и једна оклопљена корвета, којој ће бити име „Хауза“ Та ће понијети 2372 тоне, пловит снагом од 3000 коњах и носити осам топова за зрње од 200 фунти.

(Глад у источној Индији.) У источној Индији влада велика глад а с тога је настала велика брига у Калкути и у Лондону. Подкрв наредно је да се страдајућим намакне прилика, да заслужи, што им треба, да им се зајми новцах, колико најпуждније требају и да се веома штеди крух и крма и да се што више усисје једнога и другога. У Лондону држи посебно повјеренство велика вијећања, како би се подогло страдајућима. Закључено је, да треба виђети, како је с невољом а и за кога одмах се латив свих средста, што су потребна, да се од њих уклони зло. Нетко је предложио, да треба забранити изважање жита и крме, ну повјеренство није на тај предлог пристало, јер изважање хране није није криво глади. Много је скривле глади, што се од њеколико последњих година неразмјерно много гоји опија, паука, јуте и других обртних билина, гдје би требало да се више сије хране. Од године 1865. ни е било веће скупљиве у Индији него ли сад а јоште ће бити, јер су пролетну жетву дрви похарали.

(Тврда глава.) У Прусији у лабијавској предјелу изпало је нетко на двадесет и пет годинах вучјаком набиту пушку у свога такмача. Набој погоди овога у главу, ну одби се од ње тако да је на глави само гвгђе остала које изгребена. Левички рекоше у својем инењу, да је погођени човјек необично тврде главе, и да је само с тога остао жив. О том случају изат ће порота у Вехлану наскоро судити, јер праван обтужен због покушаја уморства, које је невинено остало због тврдоглавости намишљене жтве.